

HEKİM OLMAK

İsfendiyar Candan*

İnsanın en değerli varlığı bedensel ve ruhsal sağlığıdır. Hasta, sağlığında rahatsızlık, endişe ve şüpheleri olan ve doktorun yardımına ihtiyaç duyan insandır.

Hasta; hastalığının ne olduğu, hayatı tehlike teşkil edip etmediği, bugününe ve geleceğine etkili olup olmayacağını, eşi ve çocuklarına anne ve babasına ve çevresine karşı sorumluluklarını yerine getirip getiremeyeceğinden endişeye düşer. Bu endişe içinde doktora koşar. İlk gideceği doktor, acil serviste, hastanede, poliklinikte veya muayenehanede olabilir. Alışık olmadığı bir ortamda, muayene için bekleyen hastanın doktordan umut ve beklentileri vardır.

1. Beklerken son derece aceleci ve sabırsızdır. Gecikmeye tahammülü yoktur, hemen kabul edilmek ister. Bekleme süresini çok abartır.
2. Güler yüzle karşılanmak ister, aceleye getirilmemek, dertlerini iyice anlatmak ister.
3. Sözü'nün kesilmesini pek istemez, derdini tam anlatamama ve tam anlaşılamama endişesini taşır.
4. İlgi bekler, ilginin devamlı olmasını arzular. Bu ilginin yalnız hastalığına değil, kendisine de yönelik olduğunu fark etmek ister. Ayrıca, kendisine değer verilmesini ve hatta ayrıcalık tanınmasını gönlünden geçirir. Sıradan bir hasta veya vaka olarak değerlendirilmesini arzulamaz.

Doktorunun da

5. Bilim, teknik ve insanlık açısından üstün yetenekli olduğuna inanmak ister.
6. Çağdaş tıbbı, her zaman uygulayabilen ve ya bu uygulamayı eksiksiz ve kolaylıkla temin edebilecek bir pozisyonda olmasını ister.
7. Gerektiğinde, nerede ne zaman ulaşılabilirceğini bilmek ister. Gece gündüz her an cevap ve hizmet verilmesini arzu eder.
8. Doktorunun, yalnız tıp mesleğini başarı ile icra eden biri olarak değil, bir dost, bir kardeş yakınlığı ile bütün imkan ve enerjinin kendisine verileceğine inanmak ister.
9. Terk edilmek istemez, terk edilemeyeceğinden emin olmak ister.
10. En nihayet baştaki endişelerin yani;
 - Hastalığının ne olduğunu,
 - İyileşip iyileşmeyeceğini,
 - Bu hastalığın istikbalini etkileyip etkilemeyeceğini,
 - Mesleğini sürdürüp sürdüremeyeceğini,
 - Bakmakla yükümlü olduğu, eşine ve çocuklarına, çevresine olan sorumluluklarını ve ileriye dönük planlarını yerine getirip getiremeyeceğini,
 öğrenmek ister.

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji A.B.D. Öğretim Üyesi.

Doktora gelince, insanı tanımak ve bilmekle sorumludur.

Canlılar aleminin en değerli ve en mükemmel bir varlığı olan insanı tanımak, çok güçtür.

Nitekim insan vücudu; şair için ruhu sarayı, psikiyatri için aklın ve şahsiyetin evi, Antropolog için bir kültür deposu, filozof için çamurdan yapılmış bir ev, doktor için tamire muhtaç bir gemi enkazı, bir biyolog için deneyimlerinden ibret alarak geleceğini ayarlayan bir organizma olarak görülür.

İnsan için yapılan her ilmi tarif kendi görüş açısından doğru olabilir ama yeterli değildir. Tanımak için bir mantık basamağından başlayarak ilerlemek gerekir, birinci basamakta önce yapısını (anatomi) ve fonksiyonunu (Fizyoloji) öğrenmek, ikinci basamakta zamanla yıpranan organizmayı ve hastalıklar ile organizmanın mücadelesini, (Patoloji-Patofizyoloji-Mikrobiyoloji-Biyokimya), üçüncü basamakta, hastalıklardan korunma, hastalıkları tanıma ve tedavi etmeyi (Farmakoloji ve Klinik Bilimleri) öğrenme esasını teşkil eder. Burada kadar insan sıradan bir canlı olarak ele alınmıştır. Onun için yeterli değildir.

İnsanı tanımak için bu yeterli midir? Hayır. Çünkü insan, geliştiği ve içinde bulunduğu hayatı ile bütünleşen kompleks bir varlıktır.

Hayat dediğimiz nedir? Hayat;

- İnsanın doğuştan intikal eden değerli (zeka ve yetenekleri gibi)
- Yetiştirdiği aile ortamı, eğitimi, bilgi ve görgüsü, ekonomik, kültürel ve sosyal çevre ile psikolojik ortamı,
- Amaçları,
- Yakaladığı fırsatları, fantazileri,
- Başarı ve başarısızlıkları,
- Deneyimleri ile, yoğrulan dinamik bir süreçtir.

Görülüyor ki insan kompleks ve dinamik bir varlık. Hiç biri diğerinin aynı değildir. Yaratanın kudretini gösteriyor. Tanımak çok zor. Tanımakla görevli olan Tıp tek başına bir bilim dalı olmaktan ziyade Biyolojik-Biyofizik bilimlerinin esasını teşkil ettiği, sosyo-ekonomik ve psikolojik bilimlerin topluluğudur. Bu bilimlerin, bulundukları her çağda

bilmediklerinin ne kadar olduğunu değerlendirmekten aciz oldukları için, her şeyi çok bildiklerini zannetmişlerdir.

Her gelen gün, önceki günden daha ileri olmuştur. Bu gelişme bitmeyecek ve sonsuza kadar böyle gidecektir.

Tıp ilmi, yani hekimlik çok eski bir geçmişe sahiptir. Kaç yüzyıl geriye gidersen git, daima bu konuda bir şeylere rastlamak mümkündür.

Milattan önce beşinci yüzyılda eski Mısır ve Yunan medeniyetlerinde, bazı kişilerin yazılarına rastlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi (eski yunanalının parlak döneminde) tıbbın ustası Hipokrat'tır.

Hipokrat'ın çağında Tıp bilimine olan katkıları bir yana, Filozofik tavsiyeleri ve meslek ahlakı için koyduğu prensipler bugün tıp fakültelerindeki Hipokrat yemini diye de anılır, "hekim andının" esaslarını teşkil etmektedir.

Ümit ediyorum ki hepiniz "bu andı" yapma yüceliğine erişeceksiniz.

Tıp bilimlerini uygulamakla görevli olan doktor, biraz önce tarif etmeye çalıştığım bilimlerin topluluğundaki yani tıptaki gelişmeleri aksettiren temel tıp ve klinik tıp verilerini, süratle analiz ve sentez edebilen ve tanıya süratle ulaşabilen işlek bir zekaya sahip olmalıdır.

Doktor, bilim adamı olarak eğitilir ve yetiştirilir.

Doktor, bilimsel düşünür, bilimsel yöntem ve teknikleri uygular.

Hekimlik, bilimsel düşünce ve tekniğin basit bir uygulaması değildir. Beş duyu ile kazandığı semptom ve bulgulara "medikal ön sezi" diyebileceğimiz altıncı duyu ile elde ettiklerini de eklemelidir. Bu verileri sentez ve analiz ederken hastaya (insana) ait olduğunu hatırdan hiç çıkarmamalı, sevgi, şefkat ve iyilik ağı ile örülerek örgütlenmelidir.

Klinik tanının temel elemanı, hastanın şikayetlerinden oluşan semptomlar ile muayene ve laboratuvarından elde edilen bulgulardır. Semptomlar; hastanın bütün şikayetlerini, çektiklerini tam olarak anlatabileceğine inanmak çok güçtür.

Kelimelerle ifade edemediği, bir kalıba koya-
madığı, ızdırapları, rahatsızlıkları olacaktır.

Anlattıklarının, anlatmak istediklerini tam olarak karşılayıp karşılamadığı şüpheli.

Unuttukları, hiç temas edemedikleri, hatta yanlış ifade ettikleri de olacaktır.

Klinik tanının temel elemanı olan semptomlar hiçbir zaman tam değildir, eksiklikleri, yanlışlıkları, ifade edilemeyenleri de vardır.

Dinleyen doktorun, hastanın ne demek istediğini ne derecede anladığı şüphelidir. Her hekim onları bilgi, zeka ve yetenekleri ile o andaki konsantrasyonuna göre farklı düzeylerde değerlendirir.

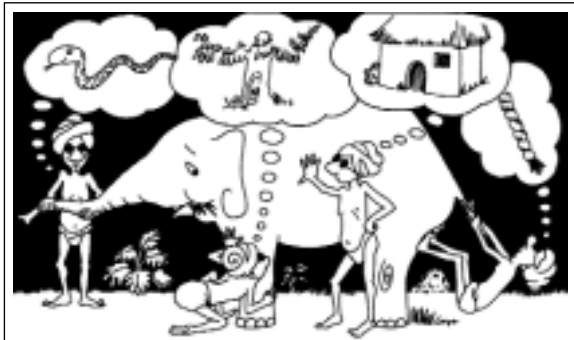
Semptomları değerlendirirken yalnızca hastanın şikayetlerini değerlendirmek yeterli midir? Hayır, hastanın şikayetlerini anlatırken yüzünü görmeden dinlemek yeterli midir? Hayır. Öyle olsaydı banda kayıt eder, zaman kaybetmezdik.

Hastanın şikayetlerini anlatırken, vücut dili diye adlandırdığımız hareketleri, davranışları, mimikleri buna ilaveten ruhun dışı açılan penceresi olan gözler ile, iletişim kurulamaması, çok büyük eksiklik olacaktır.

Çünkü kelimelerin ifade edemedikleri vücut dilinde ifadesini bulur, ayrıca vücut dili kelimelerin ifadesini güçlendirir, yanlış anlaşılmasını önler.

Ancak bunun için doktor, kulağına işitmeyi, gözüne görmeyi, eline hissetmeyi öğretmelidir. Aksi takdirde işiten sağır, gören kör, elleyen fakat hiçbir şey anlamayan doktor olur. Diğer bir ifade ile bilgi ve akıl gözü ile görmeyi, bilgi ve akıl kulağı ile dinlemeyi, bilgi ve akıl eliyle hissetmeyi öğrenmelidir.

Bu noktada, size “Klinik Bilimlerine Giriş” kitabının ikinci cildinin kapağında bulunan resimdeki Hint hikayesinden bahsedeceğim.

Bu kitabın kapağındaki çizim eski bir Hint hikayesini anlatmaktadır.

Birlikte görelim. Hikayede dört görme özürlü, filin değişik yerlerini elle yokluyorlar, tanımaya çalışıyorlar.

Filin hortumunu tutan, yılanı benzetiyor, yılan olarak yorumluyor.

Aynı şekilde bacağına sarılan, ağaç gövdesine sarıldığını zannediyor.

Filin gövdesine yaslanan, evin duvarına dayandığını zannediyor.

Kuyruğunu yakalayan da bir halatı tuttuğuna inanıyor.

Burada;

- Doğruyu bulmak için önce bilmek şarttır.
- Hakikate ulaşmak için, bölüm, bölüm yorumlama yerine, daha geniş bir görüşle bütün olarak değerlendirme gerekir.

Buna göre doktorun fizik muayenede bulguları ne derecede yakalayabildiği, yakaladıklarının ne derecede doğru ve tam olduğu şüphelidir.

Aynı şekilde, laboratuvarların da daima en gerçek bilgiyi ne derecede doğru ve tam verdiği şüphelidir.

Doktor burada hiçbiri tam olmayan, ve mutlak doğru olmayan verileri sentez ve analiz ederek doğru bir klinik tanıya gidecektir.

Bu düzeyde, klinik tanı verilerin bir araya toplanması ile oluşan konglomerat değildir. Doktor da semptom ve bulguları derleyen koleksiyoncu değildir.

Tıp mesleği bilim ve sanatın birlikte uygulanmasıdır. Bu iki komponent bir bütünün vazgeçilmez parçalarıdır. Biri olmayınca diğerinin değeri kalmaz.

Klinik tanı bilim ve sanatın rehberliğinde verilerin ustaca yerleştirilmesi ile oluşan klinik bir abidedir, sanat eseridir.

Ressamın tablosu nasıl bir fotoğraf değilse, klinik tanı da, veriler topluluğu değil, bir sanat eseridir.

Tıp mesleği meslek olmaktan ziyade bir yaşam biçimidir.

Bu yaşamda artistik taraf da vardır. Nasıl sahnede artist, içi kan ağlarken kahkaha atabiliyorsa, hekim de hiçbir şeyi yokmuş gibi hastasının ızdırabını paylaşma, hafifletmeye çalışma, rolünü çok iyi yapmakla yükümlüdür.

Meslekler zaman sürelerine göre kısmi statü (part time), tam statü (full time), olarak ikiye ayrılırlar. Hekimle bunların hiç birisi uymaz ne part time, ne full time, gün 24 saat "all time" dir. Hekimlik dışında hiçbir meslek "all time" değildir.

Özetlemek gerekirse doktor:

1. Doğuştan edindiği yüksek değerleri ve yeteneklerini geliştirmiş olmalı,
2. Bilimsel ve teknolojik olarak iyi yetişmiş olmalı,
3. Gelişme ve yenilikleri yakından takip etmeli,
4. Mesleğini ve insanları sevmeli,
5. Paylaşmayı, yardım etmeyi, gönülden vermeyi bilmeli,
6. Nazik, kibar, görgülü ve yüksek mesleki etik değerlere sahip olmalı,
7. Ömür boyu her yönden tam ve üst düzeyde hizmet vermek mesleki ideali olmalı,
8. Tüm bunları idame ettirebilecek fiziksel ve mental bir güce sahip olmalı,

Onun için doktor mesleğinin şekillendirdiği sıradan bir adam değildir.

İnsanı, hastayı ve doktoru biraz tanıdıktan sonra tıp mesleği nedir, ne değildir ona bakalım.

1- HEKİMLİK KUTSAL BİR MESLEKTİR

Dünyada en değerli varlık nedir? Hanlar, hamamlar mı? Altınlar, gümüşler mi? Pırlantalar, elmaslar mı? Yer altının petrolü veya gazı mı? Hayır hayır hiçbirini değil. Konuşmamın başında bahsettiğim gibi.

Dünyadaki canlılar aleminin en değerli varlığı insandır.

İnsanın da en değerli varlığı, ne maldır ne mülk, ne paradır, ne şöhret, sadece sağlıktır.

Görüyorsunuz ki insanoğlunun sağlığından daha değerli hiçbir şeyi yoktur. Sağlık paha biçilmez bir varlıktır.

İnsanoğlu dünyada her şeyi yapmaya muktedir. Kırar, döker, yeniden yapar, yerine koyar.

Ancak, telafi edilmesi ve yerine konulması mümkün olmayan en kutsal varlığı sağlığını ilahi varlık olan Allah'a, Allah'ın kulları arasında da, doktora emanet eder. Onun için hekimlik kutsal bir meslektir. Başka hiçbir meslek yoktur ki hekimlik kadar kutsal olsun.

"Bu sanatta hocamı baba gibi tanıyacağım, muhtaç olursa kesemi onunla bölüşeceğim, onun ailesini kardeş bileceğim, çocuklarına isterlerse bu sanatı öğreteceğim" bu sözler hekimlik andındadır.

Bu kavram, peygamberimiz Hazreti Muhammed'in "Bana bir kelime öğretenin kulu, kölesi alayım" özdeyişinde ifadesini bularak abideleşir ve kutsallaşır.

Hekimlik mesleklerin en kutsalıdır.

Hayattan Bir Örnek

Türkiye'de renkli resimli tab edilmiyor. Çok yakın arkadaşım doçentlik tezindeki renkli resimlerinin filmlerini gönderdi. Kodak'a verdim. Günlerden Pazar, vefakar Volkswagen'le beraber gidiyoruz. Mahalle arası, çevrede kimse yok, ortalık sakin, yol tenha, kavşaksız, kavisler yaparak, güzel evler yeşil bahçeler arasından ilerliyordum.

Birden polis arabaları önümü kestiler, ne olduğunu anlayamadım. Polis aranan kaçak yakalarcasına biri önümde, diğeri arkamda. Amerikan polisinin kendine özgü megaloman, kasıntı havasıyla yaklaştı ve

"Kırmızı ışıktaki neden durmadın?" dedi. Ben de kırmızı ışıktan geçmedim ki durayım dedim. Dediğimi duyan olmadı. Ehliyetimi aldı, ceza yazmak üzere hazırlandı.

Doktor olduğumu görünce, kalem bırakıp nerede, hangi hastanede çalıştığımı sordu, daha munis, daha cana yakın bir davranışla "Ben hayatımda papaz ve doktora bu güne kadar henüz ceza yazmadım" deyip ehliyetimi geri verdi. Yolun açık olsun, güle güle dercesine elini sallayıp uzaklaştı.

2- HEKİMLİK EVRENSEL BİR MESLEKTİR

Fakültemiz Psikiyatri Anabilim Dalı kurucularından Hocamız Prof. Dr. Rasim ADASAL'ın bir yazısında belirttiği gibi;

“Hekimlik Hipokrat zamanından beri bütün insanların hizmetinde, din, dil, renk, cins, milliyet ve mevki gözetmeden, insanlığın sağlığı ve mutluluğu için çalışan ve durmadan gelişen bir meslektir.

Doktor, yerine göre cinayet işlemiş, azgın hayduda, hapishanede yargılanmasını bekleyen hain casusa, esir düşen düşman erine ve komutanına aynı ilgi ve bir an önce iyi etmek zevki ile bakar”. Bu evrensellik değil midir?

Hekimlik: Albert Schweitzer’de örneğini bulduğu gibi, Kanada’dan-İrlanda’ya, Kongo’dan-Çin’e, Ankara’dan-Avusturalya’ya dünyanın her bölgesinde, her nevi iklimde, her nevi şartlar altında yaz-kış, gece-gündüz, sıcak-soğuk, kar-kış, yağmur-güneş demeden, barışta-savaşta, cephe-de-ateş altında, salgın hastalıklarda en önde, her nevi tehlikeyi göğüsleyerek, hiçbir din, dil ırk, milliyet, düşman, dost farkı gözetmeden misyonerce hizmet evren evrensel ve kutsal bir meslektir.

Hizmetlerin en yücesi mesleklerin en evrenselidir.

3- HEKİMLİK GÜVENİLİR, SAYGIN VE İTİBARLI BİR MESLEKTİR

“Hangi eve girersem gireyim, hastaya yardım için gireceğim, kasıtlı olan bütün kötülüklerden kaçınacağım

İster kadın, ister erkek, ister köle ister hür olsun, hiçbir hastanın vücudunu kötüye kullanmayacağım,

Sanatımın icrası sırasında, etrafımda olup bitenleri, görüp işittiklerimi, öğrendiğim sırları yine sır olarak saklayacağım, kiseye açmayacağım”

Hekimlik andından alınan bu satırların kavramı dünyadaki bütün toplumlarda benimsenmiş ve yerleşmiştir. Hasta evine çağırılan doktoru, seçkin bir misafir, misafirlerin en büyüğü, en güvenilir, en itibarlı olarak kabul eder.

Hasta olarak rahatsızlıklarının yanında hiç çekince duymadan, bütün mahremiyetini açar, hayat arkadaşı eşinin bile bilmediği sırlarını söyler, bunların bir sır olarak kalacağından emin olarak, derdine çare arar.

Bundan büyük güven, bundan büyük itibar, bundan büyük saygı, bundan büyük prestij, bundan büyük teslimiyet olur mu?

Yurdumuzun her köşesinde, çarşıda-pazarda, sizi uzaktan ayakta karşılayarak selam veren, acele yerinden fırlayıp elmasını parlatan, muzunu soyan ve elinde ikram için önünüze çıkan manavı, dükkanında bir ikramda bulunmak bahtiyarlığına erişmek için sırada bekleyen esnafı her zaman yaşayacaksınız. Severek karşılayacak, mutlu olacak ve onları da mutlu edeceğinizden eminim.

Hayattan Bir Örnek

Amerika’da Üniversite yakınlarında bir süper markette alışveriş yaptım. Gişede hiç beklemediğim bir kalabalık vardı. Sırama girdim, dalgınım, kendimden başka hiçbir şeyi görmüyorum, kendi iç alemimle başbaşayım, sessizce kendi kendimle konuşuyorum. Önümdeki bir adım atınca, robot gibi bir adım da benden. Biri beni uyardı “Ben emekliyim, siz doktorsunuz, zamanınız kıymetli ve az, öne benim yerime geçiniz” dedi. Bizi izeyen sıradan başka biri, doktor bey sizin yerinize değil hepimizin önüne geçsin, siz yerinizde kalın diyerek beni en öne aldılar.

Onore oldum, onun için mi bilmiyorum her nedense yorgunluğum gitti, dalgınlığım geçti, birden canlandım, kalbimde bir heyecan, kendimde bir hafiflik, kuş gibi oldum, çocuklar gibi sevindim.

Hayattan Bir Örnek

1960’lı yıllar, ihtilal olmuş ordu idareye el koymuş, ihtilal hükümeti kurulmuş, başbakan İsmet Paşa, Yeni Türk Devletini yeniden yaratan Büyük Atatürk’ün silah arkadaşı, en yakın dostu, desteği ve güvendiği İsmet Paşa, İsmet İnönü.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 2. adamı, cepheden diplomatlığa kadar uzanan aşamaların her basamağında sonsuz bir sorumluluk ve görev anlayışı ile 2. adam olarak görev almış, senelerce Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı yapmış, İsmet Paşa’nın yerinde başkası olsaydı bu görevi kabul eder miydi, şüpheli. Ama, İsmet Paşa için görevin küçüğü ve büyüğü yoktur, görev görevdir.

İhtilalin getirdiği çalkantının durulmasında toplumun ve ordunun güvendiği tek insan İsmet İnönü, istikrar oluşturacak başbakan. Yerini dolduracak başka birisi yoktur.

Ben Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde İç Hastalıkları asistanıyım. İsmet Paşayı evine gidip,

muayene edip, tahlil için kan alıp hastaneye getirmekle görevlendirildiğimde, sabah çok geç oldu, gece uzun sürdü, heyecanlı idim.

Kurtuluş Savaşındaki Batı Cephesi komutanı, Milli Şef, Cumhurbaşkanı, ders kitaplarında hayatını öğrendiğim, hakkında şiirler okuduğum, Cumhuriyetin 2. adamı ile hayal edemeyeceğim bir tanışma gerçekleşecekti.

Ertesi gün sabahın erken saatlerinde gelen bir araba beni Çankaya'daki evine, halen müze olan Pembe Köşke götürdü. Sessizce kapı açıldı, girişte salona alındım, arkaya açılan camlı kapı ve pencereden büyümekte birbiri ile yarışan filizler ve yeşillik huzur verici bir sükunet içinde idi. Kendi nefesimi işitiyor gibiydim.

Ahşap merdivenlerden ayak sesleri gittikçe yaklaşarak geliyordu.

Ayakta beklemeye başladım. O da kıyafetiyle inen İsmet Paşa idi. Kanepeye beni de yanına alarak oturdu. Benim ruhumu okurcasına konuşarak beni rahatlattı. Yukarıya çıktık, görevimi yaptım, çantamı topladım, ayrılacağım. Benimle birlikte aşağıya indi. Araba evin çıkış kapısına direkt içine girecek şekilde yaklaştırılmıştı. İsmet paşa eliyle arabanın bahçenin dışına doğru gitmesini işaret etti.

Yeni doğan sabah güneşi pembe köşkü ilkbaharın henüz doğan filizlerini, yeşilin yeşili yaprakların ve tabiatın doyumsuz güzelliğini projektör gibi aydınlatıyordu. Nefes aldığım hava bile taptaze idi.

Kolumdaki İsmet Paşa, babam kadar, dedem kadar yakınımda, şefkat ve sevgi dolu. Hayalimdeki garp cephesi komutanı gitmiş, dünyanın en nazik, en kibar, en diplomat, en saygıdeğer adamı gelmişti.

Bambaşka bir alemdeydim. İsmet Paşa birisini arabaya bindiriyor, elini sallayarak uğurluyor, güle güle diyor.

Uğurlanan ben miyim. Ben kimim hiç, sıradan bir doktor asistan, İsmet Paşa beni mi uğurluyor, hiç zannetmiyorum.

Araba hastaneye doğru ilerliyor. Hiçbir şey düşünemiyorum. Beynim dondu. "Pembe köşkün bahçesinde, siyah bir araba, içinde ben, el sallayarak uğurlayan İsmet Paşa" fotoğraf bu.

Bu karşılama, uğurlama ve davranış bana mı yapılıyordu? Hayır. İsmet Paşa bana değil, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin asistanı Dr. İsfendiyar CANDAN'ın şahsında tıp mesleğine verdiği önemi, değeri, itibarı ve saygınlığı gösteriyordu.